

A

analýza efektívnosti nákladov (*cost-effectiveness analysis* – CEA) – určitý typ systémovej analýzy, ktorá sa používa pri jednokriteriálnom rozhodovaní. Možno ju použiť napr. pri logistických projektoch, vzdelávacích predškolských programoch, finančných úradoch, zdravotníckych zariadeniach (Ochrana, F., 2002). Obsahuje porovnanie alternatívnych možností realizácie aktivity, resp. projektu v peňažnom ohodnotení priamych nákladov na projekt a očakávanej efektívnosti. Východiskovým momentom je zadefinovanie programového cieľa, t. j. efektívnosť alternatív je posudzovaná rozsahom, v ktorom je zahrnutý aj špecifikovaný cieľ. Náklady sú v prevažnej miere ohodnocované v peňažných jednotkách (vo výnimočných situáciách v naturálnych alebo iných jednotkách) jednotlivých zdrojov. Vybraná alternatíva bude tá, ktorá dosahuje najvyššiu efektívnosť daných nákladov. Analýza efektívnosti nákladov sa môže použiť aj pri porovnávaní podobných projektov, ktoré ponúkajú tie isté ciele. Nie je však vhodná na porovnanie alternatív, ktoré ponúkajú niekoľko cieľov. Ak sa hľadá určitá špecifikovaná úroveň efektívnosti, tak vhodná alternatíva bude taká, ktorá produkuje efektívnosť pri čo možno najnižších nákladoch na jednotku výstupu. V tomto prípade je potrebný taký ukazovateľ, ktorý povoľuje výber medzi rôznymi rozhodnutiami. Túto požiadavku však spĺňa analýza nákladov a ziskov.

analýza exportnej bázy (*export base analysis*) – vychádza z predpokladu, že hospodársku bázu regiónu tvoria odvetvia (podniky), ktorých výrobky sa ex-

portujú do iných regiónov a ich ekonomík. Tieto tvoria exportnú bázu regiónu, resp. základné odvetvia. Neexportujúca časť hospodárstva tvorí lokálny sektor (nezákladné odvetvia), ktorý závisí od rozvoja exportnej bázy. Na rozlíšenie exportujúcich a neexportujúcich odvetví sa používa lokalizačný kvocient. Odvetvia, pri ktorých lokalizačný kvocient dosahuje hodnoty vyššie ako 1, sú exportujúce odvetvia. Vzťah medzi exportujúcimi a lokálnymi odvetviami regionálnej (miestnej) ekonomiky vedie k tomu, že prírastok zamestnanosti (či dôchodku) z exportu vyvoláva v lokálnych odvetviach pôsobenie multiplikačného efektu, ktorý napokon vedie k prírastku zamestnanosti (dôchodkov) v regióne, ktorý prevyšuje prírastok zamestnanosti (dôchodkov) exportujúcich odvetví. Analýza exportnej bázy identifikuje vedúce odvetvia regionálnej, resp. miestnej ekonomiky, ktoré môžu byť dôležité v niektorých, výrazne špecializovaných regiónoch. Súčasne poukazuje na to, že jednotlivé sektory regionálnej ekonomiky môžu byť vo vzájomnom vzťahu a že zmeny vo vedúcich sektoroch sa koniec-koncov prejavujú v celej regionálnej ekonomike. Teória exportnej bázy predpokladá exportný dopyt ako exogénne daný, a preto si nevíšma funkčnosť exportných trhov a nemôže vypovedať o tom, ako zmeny na exportných trhoch vplyvajú na región (Maier, G. – Tödling, M., 1998).

analýza minimalizácie nákladov (*cost-minimization analysis* – CMA) – porovnáva navrhované alternatívy konkrétneho projektu, analyzuje náklady a ako najvhodnejšiu alternatívu na implementáciu

demokracia (*democracy*) – z gréčtiny *démos* – ľud, *kratein* – vládnuť. Mnohoznačný pojem, ktorým sa zvyčajne označuje politický princíp založený na účasti ľudu na riadení spoločnosti, podriadení sa menšiny väčšine a uznání slobody a rovnoprávnosti občanov. Rozlišujeme priamu a nepriamu demokraciu.

demokracia nepriama – zastupiteľská, reprezentatívna (*indirect democracy – representative*) – vychádza z koncepcie, že ľud, ktorý je zdrojom moci, nemôže sám svoju moc realizovať vo všetkých otázkach priamo a bezprostredne, ale výkon moci deleguje na orgány, ktoré si na tento účel formou volieb vytvára a dáva týmto orgánom mandát na výkon moci. Postupným historickým vývojom sa prešlo od tzv. *monistickej demokracie* (založená na vláde zhromaždenia) k *pluralistickej (pluralitnej) demokracii*, v ktorej pôsobí viacero autonómnych politických inštitúcií (rozličné štátne orgány – zastupiteľský orgán, hlava štátu, orgán výkonnej moci, nezávislé súdnictvo) a osobitných organizácií, ktoré reprezentujú rôznorodé spoločenské a politické záujmy pluralistickej spoločnosti (politické strany, záujmové združenia a pod.). V praxi je nepriama demokracia determinovaná viacerými faktormi, napr. politickým systémom (prezidentský, parlamentný, zmiešaný) alebo uplatňovaným volebným mechanizmom (väčšinový, pomerný, kombinovaný volebný systém).

demokracia priama (bezprostredná, participatívna) (*direct democracy – participatory*) – všetky organizačné formy, v ktorých sa ľud ako suverén alebo ako „prvotný orgán“ štátu sám stáva činný, sám a bez sprostredkovania spolupôsobí pri tvorbe štátnej vôle. V čistej podobe je priama demokracia chápaná ako organizácia štátu, v ktorej neexistujú volené zastupiteľské orgány a ľud sám roz-

hoduje o všetkých závažnejších verejných záležitostiach. V moderných krajinách sa neuplatňuje ako výlučná forma, ale ako doplnok zastupiteľskej demokracie. Najčastejšie využívanou formou priamej demokracie je referendum.

dezurbanizácia (*deurbanization*) – predstavuje vývojovú etapu mesta, v rámci ktorej silnejú negatívne tendencie suburbanizácie. Prílevom obyvateľstva do miest v rámci suburbanizačnej fázy sa aj v okrajových územiach miest zvyšuje hustota obyvateľstva a rastie cena pôdy. Hlavnými konkurentmi veľkých miest sa stávajú stredne veľké mestá v ich širšom okolí, ktoré ponúkajú lepšie bývanie, prácu a oddych s nižšími nákladmi. V tejto fáze teda nedochádza k preskupovaniu obyvateľstva a ekonomických činností v rámci mesta, ale v rámci vytvorených mestských systémov. V jadre miest pokračuje pokles aktivít. Dochádza k obmedzovaniu kapacity v dopravných systémoch, zdražovaniu služieb, strate pracovných príležitostí atď. V súvislosti s riešením negatívnych dôsledkov dezurbanizácie sa v literatúre uvádza tiež pojem *reurbanizácia*, vyjadrujúca proces preskupovania obyvateľov medzi väčšími a menšími mestami.

dialóg EÚ s občianskou spoločnosťou (*the EU dialogue with civil society*) – týka sa konzultácií Európskej komisie s občianskymi organizáciami počas formulácie a implementácie politiky v oblasti zamestnanosti, sociálnych vecí a rovnakých príležitostí. *Občianske organizácie sú základným mostom medzi inštitúciami EÚ a občanmi.* Občianska spoločnosť hrá kľúčovú úlohu v zefektívňovaní antidiskriminačných práv tak, že zabezpečuje, aby politiky splňali potreby občanov, a informuje širokú verejnosť o jej právach prostredníctvom aktivít zameraných na zvyšovanie povedomia. Európska komisia je v pravidelnom styku so Sociálnou platformou (*Social Platform*), ktorá je platformou eu-

Finančný nástroj na podporu rybolovu), **c) Kohézny fond** (*Cohesion Fund* – CF – Fond súdržnosti) na pomoc v oblasti životného prostredia a dopravnej infraštruktúry ekonomicky slabších členských krajín. Na získanie finančných prostriedkov je potrebný kvalitne vypracovaný projekt a zaručená spoluúčasť predkladateľa na spolufinancovanie, tzv. kofinancovanie. Finančná podpora z fondov EÚ má nenávratný charakter. Môže byť priama – poskytnutie príspevku zo štrukturálnych fondov z celkových oprávnených nákladov alebo celkových oprávnených verejných výdavkov projektu, alebo nepriama, ako sú subvencovanie úrokovej sadzby, úľava na dani alebo penále, či odklad platenia dane a pod. **Národné fondy** môžeme členiť podľa viacerých hľadísk, napr. na makroúrovni a mikroúrovni, podľa charakteru na verejnoprospešné, hospodárske, privatizačné a poisťné fondy, alebo podľa zriaďovateľa na štátne a neštátne fondy. **Štátne fondy** sú právnické osoby zriadené zákonom na financovanie osobitne určených úloh, pričom ich správu vykonáva ústredný orgán štátnej správy. Rozpočet schvaľuje vláda spolu s návrhom zákona o ŠR na príslušný rozpočtový rok. V súčasnosti pôsobia v SR tieto štátne fondy: a) Štátny fond rozvoja bývania (ŠFRB) – slúži na financovanie štátnej podpory pri rozširovaní a zveľaďovaní bytového fondu formou dlhodobých úverov, b) Národný jadrový fond (NJF) – sústreďuje a spravuje finančné prostriedky určené na záverečnú časť jadrovej energetiky, na nakladanie s jadrovými materiálmi a rádioaktívnymi odpadmi, ktorých pôvodca nie je známy a na záve-

rečnú časť nakladania s inštitucionálnymi rádioaktívnymi odpadmi a pod., c) Environmentálny fond (EF) – je určený na uskutočňovanie štátnej podpory starostlivosti o životné prostredie v súlade s prioritami a cieľmi stratégie štátnej environmentálnej politiky na celoštátnej, regionálnej i miestnej úrovni. **Neštátne fondy** majú verejný, verejnoprospešný charakter a ich obsahom je ochrana verejných záujmov v rôznych oblastiach, pričom úžitky prinášajú osobám buď všetkým, väčšine alebo skupine obyvateľov. Hoci ich nezriadil štát, sú zapísané vo verejnom obchodnom registri, fungujú na základe zákonov schválených vládou a niektoré sú podporované z verejných rozpočtov. Niektoré z nich sú: **a) Fond ochrany vkladov** (FOV) – sústreďuje peňažné príspevky bánk a upravuje ochranu vkladov uložených v bankách a v pobočkách zahraničných bánk a poskytovanie náhrad za tieto vklady, ak sa stanú nedostupnými. Zapisuje sa do obchodného registra a riadi sa stanovami. Obsahová stránka fondu v prevažnej miere harmonizuje so smernicou EÚ o ochrane vkladov; **b) Recyklačný fond** (RF) – zhromažďuje finančné prostriedky dovozcov a výrobcov komodít povinných platiť príspevky, z ktorých formou dotácií a úverov podporuje projekty rozvíjajúce separovaný zber a zhodnocovanie odpadu začlenených do kategórií komodít, ako aj podpora obcí a združení za separovanie odpadu a odovzdanie na ďalšie zhodnotenie; **c) Fond na podporu vzdelávania** (FPV) – poskytuje pôžičky študentom a pedagógom v súlade so zákonom.

s klasifikáciou E. Žárskej, ktorá uplatňuje nasledujúce **členenie komunálnej politiky: finančná politika, majetková politika, podnikateľská politika, ekologická politika, sociálna politika (vrátane vzdelávacej, zdravotnej, bytovej politiky a pod.) a informačná politika.**

komunálna reforma (municipal reform) – integrálna súčasť reformy verejnej správy. Komunálna úroveň verejnej správy reprezentovaná samosprávou obcí je: elementárnou úrovňou verejnej správy a týka sa jej podstatná časť zmien, ku ktorým dochádza v celom systéme verejnej správy, je prirodzenou úrovňou na identifikáciu občianskych potrieb a záujmov a ich realizáciu prostredníctvom volených miestnych samospráv, je územnou úrovňou, od ktorej sa začína odvíjať usporiadanie spravovania vecí verejných na základe princípu subsidiarity. V takomto kontexte vnímame aj komunálnu správu ako jednu z ťažiskových úrovní systému verejnej správy. Kvalita jej usporiadania v zásadnej miere determinuje efektívnosť reformy celého systému. Dlhodobým strategickým cieľom komunálnej reformy je vytvoriť z obcí z pohľadu občana najvýznamnejší a najfunkčnejší článok verejnej správy, schopný reagovať na jeho bežné aj dlhodobé potreby a z pohľadu orgánov (centrálnych, regionálnych, obecných) verejnej moci funkčnú a ekonomicky efektívnu základnú úroveň zabezpečovania verejných statkov. **Komunálna reforma** pozostáva z troch základných systémových zmien na miestnej úrovni: z *optimálneho územno-správneho usporiadania obcí*, z *decentralizácie pôsobnosti pri spravovaní vecí verejných zo štátu na obce* a z *nastavenia systému financovania, ktorý vytvára predpoklady na samosprávne rozhodovanie*. Optimalizácia veľkostnej štruktúry obcí je však základným predpokladom tak na optimálnu delbu kompetencií medzi štátnu správu

a samosprávu, ako aj na vytvorenie predpokladov na ich efektívne autochtónne financovanie, teda pre zásadné systémové zmeny na komunálnej úrovni. V SR sa realizovala komunálna reforma v dvoch etapách: Začiatok zmien v postavení obcí v systéme verejnej správy sa spája s *prvou etapou systémovej reformy verejnej správy*, ktorá sa uskutočnila v rokoch **1990 – 1991** a v jej dôsledku došlo: *k zrušeniu inštitúcií národných výborov a vytvoreniu nových orgánov verejnej správy: územnej štátnej správy na úrovni okresov a obvodov podľa zákona SNR č. 472/1990 Zb. o organizácii miestnej štátnej správy a územnej samosprávy na úrovni obcí podľa zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení (na úrovni regiónov vznikla samospráva až v roku 2001); k vzniku oddeleného duálneho modelu verejnej správy (organizačné, funkčné aj ekonomické oddelenie subsystému štátnej správy od subsystému samosprávy)*. V dôsledku uvedených zmien sa vytvorila reálna obecná samospráva. Obec sa podľa zákona o obecnom zriadení stala *samostatným právnym subjektom, ktorý má vlastné pôsobnosti, vykonáva niektoré pôsobnosti štátu a hospodári s vlastným majetkom*, čo legalizoval neskôr zákon SNR č. 138/1991 Zb. o majetku obcí. Občania obce v súlade so zákonom volili orgány obce – starostu a zastupiteľstvo a začali sa priamo zúčastňovať na spravovaní vecí verejných. Prijatím uvedených zákonov a ich uvedením do života sa uskutočnila prvá etapa decentralizácie, v rámci ktorej zodpovednosť za mnohé základné služby pre občanov prešla zo štátnej správy na orgány samosprávy (napr. financovanie a správa majetku, miestnych daní a poplatkov, výstavba a údržba miestnych komunikácií, športových zariadení, verejno-prospešných služieb a pod.). K ďalšiemu významnému posilneniu obecnej samosprávy v systéme verejnej správy došlo až v **rokoch 2001 – 2005**. *Uznesením*

N

náboženstvo, cirkvi a náboženské spoločnosti (*religion, churches and religious communities*) – podľa BSVS spadá do bloku rozvoja človeka; odvetvie sociálnej infraštruktúry; oblasť verejného sektora spadajúca do odvetvia Rekreačia, kultúra a náboženstvo. *Náboženstvo* je nevedecká forma spoločenského vedomia zakladajúca sa na viere v Boha, bohov a v posmrtný život, ako aj cirkevná náuka a jej vyučovanie. *Cirkev, náboženská spoločnosť* predstavuje dobrovoľné združenie osôb rovnakej náboženskej viery v organizácii utvorenej podľa príslušnosti k náboženskej viere; právnické osoby, ktoré sa môžu vzájomne združovať, utvárajú komunity, rehole, spoločnosti a obdobné spoločenstvá. V SR štát uznáva len tie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú registrované, tie potom majú pred zákonom rovnaké postavenie a štát môže s nimi uzatvárať zmluvy o vzájomnej spolupráci; výkon štátnej správy na úseku cirkví a náboženských spoločností zabezpečuje **Ministerstvo kultúry SR**, ktoré rešpektuje cirkvi a náboženské spoločnosti ako právne subjekty, uznáva ich nezastupiteľné miesto v spoločnosti, nezasahuje im do vnútorných záležitostí, vykonáva registráciu cirkví a náboženských spoločností (pri počte najmenej 20 000 plnoletých osôb), poskytuje finančné prostriedky na chod cirkví; cirkev je od štátu oddelená (neexistuje žiadny štátny orgán, ktorý by cirkvi riadil a kontroloval), oddelenie však nie je úplné (nejestvuje odluka cirkví od štátu) v oblasti financovania.

nástroje občianskej participácie (*tools of citizen participation*) – v praxi je využívaná široká škála participačných nástrojov. Pri ich *voľbe* treba *zohľadňovať* najmä: **cieľ**, ktorý chceme dosiahnuť, **účel**, ktorý sledujeme, **cieľovú skupinu občanov**, ktorých chceme osloviť. Uplatňované participačné nástroje majú dvojaký charakter: **1. obligatórne** (príkazové), ktoré vyplývajú zo zákonných ustanovení, **2. neprikazové** (dobrovoľné) nástroje. **1. Obligatórne nástroje** sú zakotvené v zákonoch, a preto by ich všetky inštitúcie verejnej správy mali rešpektovať a uplatňovať. Obligatórna participácia občanov a jej formy sú zakotvené najmä *v zákone č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení*. V ňom sú garantované viaceré participačné nástroje: *orgány obce, referendum, verejné zhromaždenie občanov, zasadanie obecného zastupiteľstva, pripomienkovanie všeobecne záväzných nariadení, verejné oznamy*. K zákonom, ktoré upravujú občiansku participáciu možno zaradiť aj nasledujúce zákony: **Zákon o správnom konaní** je základný procesný predpis upravujúci väčšinu administratívnych konaní inštitúcií verejnej správy. Participácia sa prejavuje napr. v práve nazrieť do spisu, vyjadriť sa k podkladu rozhodnutia a pod. **Stavebný zákon** prikazuje obstarávateľom územných plánov verejne pripomienkovať návrh územného plánu a verejne prerokovať koncepciu tohto plánu; **Zákon o petičnom práve** alebo **Zákon o združovaní občanov** – občianske združenia vytvárajú priestor pre dobrovoľné a aktívne združovanie sa občanov a riešenie najmä takých vecí verejných, ktorým štátna správa alebo samospráva

obec ako územná jednotka hospodárskeho a sociálneho rozvoja (*municipality as a territorial unit of economic and social development*) – podľa platného zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov je základnou úlohou obce pri výkone samosprávy starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a o potreby jej obyvateľov. Obec je podľa zákona č. 138/1991 Zb. o majetku obcí vlastníkom pomerne veľkého majetku, ktorý je významným materiálnym predpokladom endogénneho rozvoja. Zo zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky jej vyplýva veľký rozsah pôsobností, ktoré je povinná samostatne alebo v spolupráci s orgánmi štátnej správy zabezpečovať. Relatívnu finančnú sebestačnosť pri výkone originálnych kompetencií obciam garantuje sústava zákonov súvisiacich s fiškálnou decentralizáciou: zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady, zákon č. 564/2004 Z. z. o rozpočtovom určení výnosu dane z príjmov územnej samosprávy, zákon č. 583/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy. Zodpovednosť za hospodársky a sociálny rozvoj a jeho programovanie ukladá obciam aj zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja. Z uvedených a ďalších zákonov vyplýva, že obec je zodpovedná nielen za správu vecí, ktoré sa bezprostredne viažu na jej majetok a kompetencie, ale za komplexný rozvoj, bez ohľadu na charakter statkov (súkromné, verejné) a bez ohľadu na vlastnícke vzťahy (všetky organizácie a činnosti nachádzajúce sa na jej území). Decentralizácia správy vecí verejných zo štátu na obce, trhové prostredie v súčinnosti s legislatívnym prostredím vytvárajú predpoklady na zmenu postavenia obce z administrátora na manažéra rozvoja spravovaného územia. Územie obce je miestom na tvorbu

hmotných a nehmotných statkov. Každá obec disponuje špecifickou štruktúrou ponuky rozvojových faktorov. V niektorých územiach je koncentrácia ponúkaných rozvojových faktorov väčšia, ako v iných. Prvky potenciálu, ich optimálna kombinácia a využívanie pre ekonomický rozvoj územia zhodnocujú. Na trhu sa presadzujú predovšetkým také obce, ktoré disponujú dostupným finančným kapitálom, ponukou kvalifikovaných pracovných síl, rozvinutou infraštruktúrou, ponukou poradenských služieb, voľnými trhmi produktov, pôdy, hnutelností, bytov, kvalitnými podmienkami života, ale predovšetkým kvalifikovaným a iniciatívnym manažmentom obce, ktorý je schopný daný potenciál zhodnocovať. Miestny rozvoj zohráva stále významnejšiu úlohu nielen v rozvoji samotného územia, ale podieľa sa aj na plnení ekonomických, sociálnych a environmentálnych úloh krajiny.

obrana (štátu) (national defence) – jedno z odvetví verejného sektora podľa klasifikácie COFOG; podľa BSVS spadá do bloku spoločenských potrieb (armáda); odvetvie verejného sektora, ktoré sa sústreďuje na vonkajšiu bezpečnosť štátu, ochranu územia a občanov, ako aj problematiku zabezpečovania mieru v krajine i vo svete. V SR je obrana chápaná ako „súhrn opatrení, ktorými SR zachováva mier, bezpečnosť, zvrchovanosť, územnú celistosť a nedotknuteľnosť hraníc a plní záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a z ďalších medzinárodných zmlúv vojenskej povahy“. Ústredným orgánom štátnej správy na úseku obrany je **Ministerstvo obrany SR (MO SR)** so sídlom v Bratislave. Vzniklo dňa 1. 1. 1993. Od 1. 1. 2000 došlo k jeho zlúčeniu s Generálnym štáбом Armády SR (GŠ A SR), čím vzniklo integrované Ministerstvom obrany SR. 1. 7. 2002 bol názov Armáda

od tradícií a politickej vôle. Privatizáciou sa sleduje napr.: a) *vyššia efektívnosť u súkromného vlastníka*, b) *začlenenie podnikov do nadnárodných spoločností*, c) *získanie novej firemnej kultúry (know-how)*, d) *získanie zdrojov na investície*, ako aj e) *získanie mimorozpočtových zdrojov na rozvojové programy odvetví*. Poznáme nasledujúce spôsoby (formy) privatizácie: 1. *priamy predaj fyzickej alebo právnickej osobe cez verejné aukcie*, 2. *prenájom jednotlivcom alebo skupinám*, 3. *premena štátneho podniku (š. p.) na akciovú spoločnosť (a. s.) a predaj akcií na burze*, 4. *čiasťový predaj akcií*, pričom štátu zostáva podiel, 5. *premena podniku na zamestnancov a. s.*, 6. *premena š. p. na družstevný podnik*, 7. *kupónová privatizácia*. V podmienkach SR sa realizovala malá privatizácia (v rokoch 1991 – 1993 zákonom č. 427/1990 Zb. o prevodoch vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické alebo fyzické osoby) a veľká privatizácia (v rokoch 1991 – 1993 prvá vlna privatizácie, od roku 1994 druhá vlna privatizácie podľa zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby). Podľa odborníkov sa privatizácia neodporúča v prípadoch: a) ak sa zmena vlastníctva zo štátneho na súkromné vlastníctvo nedá realizovať, napr. obrana, verejná správa, b) ak zmenou monopolu zo štátneho na súkromný monopol je neefektívnosť väčšia, ako v pôvodných podmienkach, c) ak sa nedá dokázať téza, že súkromná produkcia je efektívnejšia ako štátna a naopak. **Reprivatizácia** je proces prevodu štátneho majetku, ktorý bol pôvodne súkromný, potom zoštátnený, opäť do súkromného vlastníctva. **Reštitúcia** predstavuje navrátenie majetku (nehnuteľností) pôvodným majiteľom alebo potomkom, ktorí sú oprávnenými osobami. Ide o odškodnenie, ktoré má formu návratu zabaveného majetku, alebo peňažnú náhradu v prípade, že nehnuteľnosť je súčasťou rozsiahlych stavieb alebo bola od-

stránená. Na reštitúciu majú nárok tak fyzické osoby, ako aj cirkev v súlade so zákonom o reštitúciách. V SR mali právo na navrátenie majetku občania s trvalým pobytom, ktorých pozemok prešiel na štát alebo inú právnickú osobu od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 v zákonom stanovenej lehote.

príspevková organizácia (contributory organization) – právnická osoba štátu, obce a VÚC, ktorej menej ako 50 % výrobných nákladov je pokrytých tržbami a ktorá je na štátny rozpočet, rozpočet obce alebo rozpočet VÚC zapojená príspevkom. Platia pre ňu finančné vzťahy určené zriaďovateľom v rámci jeho rozpočtu. Možno ju zriadiť: a) *zákonom*, b) *rozhodnutím zriaďovateľa* a vo vlastnom mene môže nadobúdať práva a zaväzovať sa odo dňa svojho zriadenia.

program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja obce (program of economic and social development of a municipality) – strednodobý rozvojový dokument, ktorý je vypracovaný v súlade s cieľmi a prioritami ustanovenými v národnej stratégii a zohľadňuje ciele a priority ustanovené v programe hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja VÚC, na území ktorého sa obec nachádza, a je vypracovaný podľa záväznej časti územnoplánovacej dokumentácie obce. Je základným dokumentom na získanie finančnej podpory z verejných zdrojov (európskych, štátnych alebo regionálnych). Schvaľuje ho obecné/mestské zastupiteľstvo uznesením (*zdroj*: zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov).

program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja vyššieho územného celku (program of economic and social development of a higher territorial unit – HTU) – (ďalej PHSR VÚC) – program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja vyššieho územného celku. Ide

te, 4. štát je náročný na finančné zdroje, 5. systém sociálneho zabezpečenia najširších vrstiev obyvateľstva je zadarmo či za minimálnu úplatu. V súčasnosti projekt sociálne trhového hospodárstva sleduje určité spoločné ciele, a to politickú slobodu a demokraciu, zabezpečenie kvality života všetkých, zabezpečenie sociálnych istôt a sociálnej harmónie, ktorá sa dosahuje výkonným trhovým hospodárstvom. Konceptia sociálneho štátu prechádza v štátoch EÚ určitou obnovou. Dôraz sa kladie na posunutie hranice medzi zodpovednosťou štátu a jednotlivca. Snaha je prechod od široko chápanej starostlivosti štátu k štátu zaručujúcemu základné minimum, sociálne istoty pri podpore štátu samostatného správania občanov. Ide o posilnenie občianskej nezávislosti a zodpovednosti, podporu fungovania neštátnych sociálnych subjektov, zmenu v platení niektorých *sociálnych služieb*, záruku minimálnej sociálnej ochrany občanov štátom. Pre európsky model sociálneho štátu sú podstatné i nasledujúce výzvy. Patria sem konkurencieschopnosť, zamestnanosť, sociálne začlenenie a boj s chudobou a vplyvy globalizácie. Ďalšie úlohy zohrávajú otázky rovnosti, migrácie a demografického vývoja. Ak má byť sociálny model štátu prínosom pri tvorení európskej spoločnosti zajtrajška, musí byť dynamický, otvorený výzvam, zmenám a reformám.

spoločný PHSR obcí (*common program of economic and social development of municipalities – PHSR*) – predstavuje strednodobý rozvojový dokument pre dve, resp. viac združených územne susediacich obcí, ktorý je vypracovaný v súlade s cieľmi a prioritami ustanovenými v národnej stratégii a zohľadňuje ciele a priority ustanovené v programe rozvoja vyššieho územného celku, na území ktorého sa obce nachádzajú, a je vypracovaný podľa záväzných častí územno-

plánovacích dokumentácií združených obcí.

spolupráca obcí (*cooperation between municipalities*) – rozvoj obecnej samosprávy je vo väčšine krajín sprevádzaný aj vznikom rozmanitých foriem spolupráce medzi nimi. Dôvodom spolupráce nemusí byť len nevyhovujúca veľkosťná štruktúra obcí, s vysokým podielom malých obcí, ktoré nedisponujú potrebnými kapacitami na výkon kompetencií, ale aj efektívnejšie využívanie verejných zdrojov pri zabezpečovaní služieb občanom (čističky odpadových vôd, kanalizácia, skládky komunálneho odpadu, požiarna ochrana a iné). Podľa zákona č. 369/1990 o obecnom zriadení v znení jeho novelizovanej podoby *pod č. 445/2001 Z. z.* môžu obce spolupracovať na základe *zmluvy* uzavretej s cieľom uskutočniť konkrétnu úlohu. Predmetom zmluvy môže byť aj zriadenie spoločného obecného úradu. Zmluva medzi obcami sa môže uzatvárať na určitý alebo neurčitý čas. **Zmluva musí obsahovať podľa zákona:** *označenie účastníkov zmluvy, vymedzenie predmetu zmluvy, vymedzenie času, na aký sa uzatvára, práva a povinnosti účastníkov zmluvy, podiel každej obce na majetku získanom spoločnou činnosťou, spôsob využitia stavby, ak je predmetom zmluvy, spôsob odstúpenia od zmluvy, spôsob odstúpenia od zmluvy a vysporiadania majetkových a finančných záväzkov.* Platnosť zmluvy je podmienená súhlasom nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov obecných zastupiteľstiev zúčastnených obcí. Rovnaký paragraf zákona o obecnom zriadení upravuje aj vznik *spoločných obecných úradov – SOÚ, ktoré sú formou spolupráce obcí na základe zmluvného vzťahu a zároveň predstavujú základnú formu konsolidácie sídelnej štruktúry v SR,* ktorá vytvára predpoklady na decentralizáciu aj v krajine s rozdrobenou sídelnou štruktúrou s vysokým podielom malých obcí,

T

technicko-organizačné princípy výstavby verejnej správy (*technical and organizational principles of public administration construction*) – organizačnými princípmi vo verejnej správe rozumie určité zásady a organizačné možnosti, ktoré využívame pri budovaní orgánov verejnej správy. **Princípy predstavujú určité odporúčania na inštitucionálne a funkčné vytváranie organizácie, ktoré vychádzajú z úspešných a v praxi overených postupov pri tvorbe organizačných štruktúr nielen vo verejnej správe, ale mnohé z nich sa uplatňujú aj v súkromnej správe.** Cieľom využívania princíпов je vybudovanie efektívneho fungovania verejnej správy tak po vertikálnej, ako aj horizontálnej línii. Podľa určitých kritérií môžu byť vytypované rôzne varianty organizačného členenia verejnej správy. Kritériom môže byť napr. právny základ tvorby orgánu, jeho obsah a rozsah. Je potrebné zdôrazniť, že samotné technicko-organizačné princípy predstavujú myšlienkové abstrakcie a konštrukcie logickej povahy. V uplynulom období sa v teórii verejnej správy nevenovala primeraná pozornosť ich skúmaniu, pretože sa opomínala požiadavka efektívneho a racionálneho fungovania verejnej správy. V aktuálnej odbornej literatúre sa technicko-organizačné princípy členia nasledovne: a) *územný a odvetvový, odvetvový a funkčný princíp*; b) *kolegiálny a monokratický princíp*; c) *voľbný a vymenúvací princíp*; d) *princíp centralizácie, decentralizácie, koncentralizácie a dekoncentracie*; e) *princíp koordinácie a kooperácie*. **Územný princíp** predstavuje vybudovanie orgánov verejnej správy podľa územného hľadiska, jasne vymedzuje územia pôsobnosti inštitúcií verejnej

správy. Cieľom tohto princípu je zabezpečiť také vzťahy orgánov verejnej správy k občanom, ktoré rešpektujú potreby a oprávnené záujmy obyvateľov vymedzených územných celkov: obcí a miest, okresov a regiónov. Zmyslom **odvetvého princípu** je utváranie orgánov štátnej správy v rámci ucelených odvetví štátnej správy. To znamená, že orgán štátnej správy riadi len určené záležitosti rovnakej povahy po vertikálnej línii, napríklad ministerstvo zdravotníctva, odbory zdravotníctva na úrovni krajov a obcí. Odvetvový princíp musí byť minimalizovaný pri tých orgánoch štátnej správy, ktoré realizujú hospodárske úlohy štátu. **Princíp centralizácie** je charakterizovaný snahou o sústredenie podstatnej časti moci do centrálnych inštitúcií verejnej správy a uplatňovanie hierarchického princípu riadenia inštitúcií nižšieho radu. Je typický pre verejnú správu v administratívnom type štátu. V centralizovanom modeli o všetkých otázkach súvisiacich s výkonnou mocou štátu rozhoduje vládne centrum, ktoré na nižšie organizačné štruktúry deleguje ich výkon, pričom ho riadi prostredníctvom normatívnych nástrojov: nariadení, smerníc, vnútorných predpisov. **Decentralizovaný princíp** má tendenciu prenášať väčšiu alebo menšiu časť výkonu verejnej správy na iné, neštátne subjekty, predovšetkým na samosprávu a tak priblížiť výkon verejnej správy občanom. Decentralizáciou dochádza k presunu zodpovednosti za spravovanie niektorých vecí na neštátne – samosprávne orgány, čím sa docieľa priblíženie správy ku klientele – občanom a spravovanie sa zverí tým organizačným štruktúram, ktoré majú o veciach najviac infor-

trom. Minister riadi ministerstvo a v čase neprítomnosti ho zastupuje štátny tajomník, ktorého vymenúva a odvoláva vláda na návrh príslušného ministra. Medzi ostatné ústredné orgány štátnej správy zaraďujeme: Úrad vlády SR, Protimonopolný úrad SR, Štatistický úrad SR, Úrad geodézie a kartografie SR, Úrad jadrového dozoru SR, Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo SR, Úrad pre verejné obstarávanie, Úrad priemyselného vlastníctva SR, Správa štátnych hmotných rezerv SR a Národný bezpečnostný úrad.

vodné hospodárstvo (*water management*) – podľa BSVS spadá do bloku technickej infraštruktúry; oblasť verejného sektora spadajúca do odvetvia Ekonomická oblasť (podľa klasifikácie COFOG); komplex činností a opatrení, spojených s vodou, a to tak v oblasti legislatívy, organizácie, ekonomiky, techniky, ako i ekológie; využívanie vody pre obyvateľstvo aj na priemyselné účely – všestranná ochrana vôd vrátane vodných ekosystémov a od vôd priamo závislých ekosystémov v krajine, zachovanie alebo zlepšovanie stavu vôd, účelné, hospodárne a trvalo udržateľné využívanie vôd, manažment povodí a zlepšenie kvality životného prostredia a jeho zložiek, znižovanie nepriaznivých účinkov povodní a sucha, zabezpečenie funkcií vodných tokov, bezpečnosť vodných stavieb... *Verejný vodovod* predstavuje súbor objektov a zariadení slúžiacich verejnej potrebe, ktorý umožňuje hromadné zásobovanie obyvateľstva a iných odberateľov vodou. *Verejná kanalizácia* je prevádzkovo samostatný súbor objektov a zariadení, ktoré slúžia verejnej potrebe na hromadné odvádzanie odpadových vôd, ich neškodný príjem, odvádzanie a spravidla aj čistenie odpadových vôd. Ústredným orgánom štátnej správy pre riadenie otázok bývania je *Ministerstvo dopra-*

vy, výstavby a regionálneho rozvoja SR (MDVRR SR), ktoré vytvára ekonomické a legislatívne predpoklady na rozvoj bývania a kreuje nástroje podporujúce dostupnosť bývania pre všetkých (v rámci Koncepcie štátnej bytovej politiky v SR), napr. podieľa sa na financovaní výstavby bytov vo verejnom nájomnom sektore, na revitalizácii mestských častí a obnove bytového fondu. Ďalšími subjektmi sú obce a VÚC, ktoré sa spolu so štátom snažia riešiť otázky bývania najmä sociálne znevýhodnených osôb, ako sú osoby v hmotnej núdzi, mladé rodiny, starší občania, zdravotne postihnutí a podporovať zamestnanosť zvýšením mobility zamestnancov (podpora súkromnej bytovej výstavby, výstavba nájomných bytov a pod.). K subjektom vodného hospodárstva v SR možno zaradiť napr. *Ministerstvo životného prostredia SR, obce, vyššie územné celky, vodárenské spoločnosti, vodárne a kanalizácie, Slovenský vodohospodársky podnik* a pod.

volebná formula (*election formula*) – spôsob, akým sa prevádzajú alebo prepočítavajú hlasy voličov medzi volené strany a ich kandidátov.

volebná geometria (*electoral geometry*) – rozdelenie územia štátu na volebné obvody, volebné okrsky a pod.

volebné právo (*electoral law*) – môže byť chápané v objektívnom a v subjektívnom zmysle. *Volebné právo v objektívnom zmysle* predstavuje súbor všetkých právnych noriem, ktoré regulujú vzťahy vznikajúce pri príprave, organizácii a uskutočnení volieb a zaisťovaní a kontrole ich výsledkov (usmerňovanie celého priebehu volieb od prípravy volieb až po samotné konanie volieb a následne spočítanie hlasov, vyhodnotenie volieb a odovzdanie moci víťazovi). Je to ústavou a zákonmi podložená sústava pravidiel, na základe ktorých vznikajú zastupiteľské (volebné) orgány. *Volebné právo v subjektívnom*